

de omvang van de gemeente, resp. de jeugdafdeling (16).

Haar activiteiten strekten zich met name uit tot het organiseren van een tweewekelijkse „Jeugdkerk“.

De V.C.J.B., evenals voornoemde V.C.J.G. een onderafdeling van de Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale, richtte zich meer op de leeftijdsgroep van 18-30-jarigen. Zij belegde samenkomsten om de jeugd te betrekken bij het kerkelijk gebeuren. In 1946 kwam voor het eerst een nummer van haar contactorgaan *De Blaasbalg* uit (17).

Wanneer men dit kerkelijk archief op zijn waarde schat, moet geconstateerd worden dat het alle facetten van het kerkelijk leven bevat. Bovendien zal bij raadpleging tevens blijken hoe groot het contact met verschillende maatschappelijke instellingen reeds in deze jaren was.

Interieur van Leeuwenbergh

Om de buitenstaander toch ook enigszins een indruk te geven volgt hier een korte vermelding van de aankleding van het gebouw.

Preekstoel, doopvont en avondmaalstafel zijn alle ontworpen door ir. van Heukelom en uitgevoerd in hout, wat in deze kerk met zijn houten gewelven verreweg het meest op zijn plaats is (18).

De gebrandschilderde ramen zijn uitgevoerd door J. H. E. Schelling, glazenier uit Arnhem. Diens ontwerpen en mallen werden in het archief aangetroffen en zijn overgebracht naar de Topografische Atlas van het GAU.

De beeldengroep, voorstellende het verraad van Jezus in de Hof van Gethsemané, is afkomstig van Wilhelm Grosz.

Het Flentroporgel, dat hier in 1953 door bijdragen van de gemeente ter vervanging van het oude orgel kon

worden geïnstalleerd en dat geregeld voor concerten is gebruikt vanwege haar goede kwaliteit, vervolmaakt het geheel (19).

H. J. Ph. G. Kaajan

- (1) Over de geschiedenis van het gebouw, zie J. W. C. van Campen. „Leeuwenbergh“ In: *Jaarboek Oud-Utrecht* 1931, 77 e.v.
- (2) G. D. Boerlage. *De Nederlandse Protestanten Bond*. 's-Gravenhage, z.j.; A. A. Hoytink. *100 jaar N.P.B.* (1870/1970). Zp, zj. C. N. Impeta. *Kaart van kerkelijk Nederland*. Kampen, 1964. 87.
- (3) C. N. Impeta. *Kaart van kerkelijk Nederland*, Kampen 1964. 92
J. Lindeboom *De beweging der Vrijzinnige Hervormden in de N.H. kerk*. Assen, 1934.
- (4) Bibliotheek GAU: Jaarverslag over 1874/1875.
- (5) H. J. Ph. G. Kaajan, Inventaris van de Leeuwenbergh-gemeente te Utrecht, c. 1890-1960. inv. nrs. 288-290.
- (6) Notulen van de *Cie. voor godsdienstoefeningen*, 25 apr. 1898. inv. nr. 288.
- (7) H. J. Hulst-van Hiel. ODITH in: *In en om Leeuwenbergh*. 1966. 1.
- (8) inv. nr. 1.
- (9) inv. nrs. 2, 3, 78.
- (10) inv. nr. 81.
- (11) inv. nr. 74.
- (12) inv. nrs. 55, 56.
- (13) inv. nrs. 205, 211.
- (14) *Jaarboekje van de N.P.B., afd. Utrecht*, 1948/1949. 25 e.v.
- (15) Deze datering geschiedde op grond van een aantekening achterop een foto, gemaakt t.g.v. een jubileum.
- (16) inv. nrs. 263-283.
- (17) De jaargangen 1945-1958 zijn overgebracht naar de bibliotheek van het GAU.
- (18) *Jaarboekje van de N.P.B. afd. Utrecht*, 1940. 9.
- (19) inv. nrs. 170, 183, 243.

Vredenburgse Varia 8

Er zijn met het Vredenburg bekende namen verbonden, soms op onverwachte wijze, zoals in *Varium 7* bleek. In het nu te beschrijven geval is de verbinding nog verrassender en onverwachter.

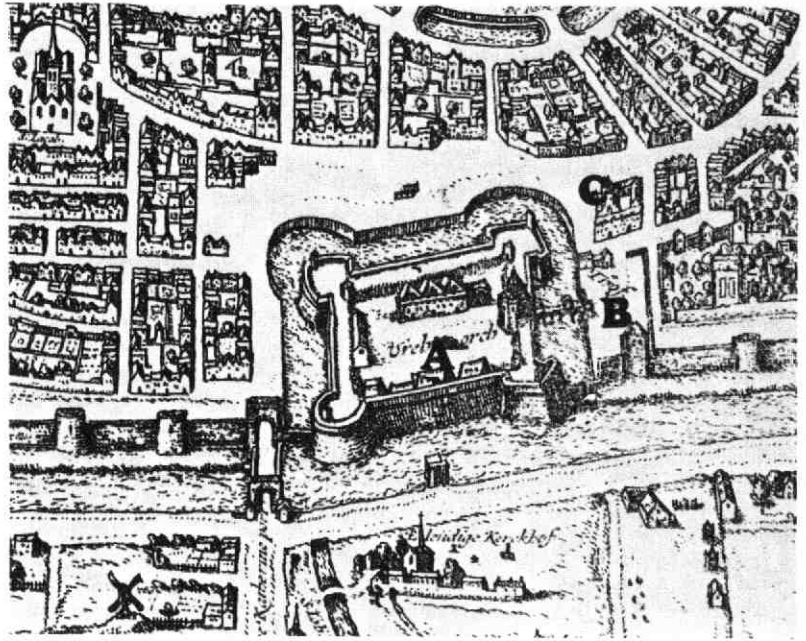
Er gaat werkelijk iets door je heen als je leest onder het hoofdstuk „Ander vuytgeven . . . tot behoef der Cancelrije staende bij Vredenborch . . .“: „Betaelt Jan Jacobs. van Lemput, rentmeijster van St. Elysabetten gasthuys, die somme van twijntich pondt . . . ter cause van een jaer huijren van der huijsinge ende camere daer den hoogen Raidt des Coeninck haer residentie in houdende is, blijckende bij twee quintancies (verschenen den thienden augusti ao XVclviii) hier overgelevert, ergo hier die voors. xx £. (1)

In 1557 dus al een samenhang van Leemput en Vredenburg, die niet eens zó zijdelings is als men wel zou denken. Eerst echter even de opmerking vooraf dat de maatschappelijke stijging van J. J. van Leemput nog

eerder begint dan tot nu toe werd aangenomen (2). Rentmeester van het Weeshuis, gesticht door Everard Zoudenbalch (3), moet toch een verantwoordelijke functie zijn geweest.

Maar wat was de verhouding tussen het Elisabeth Gasthuis (of Weeshuis) en Vredenburg? Om te beginnen is er een ruimtelijke relatie. Het complex van het gasthuis ligt in de „omarming“ van het kasteel en diens voorburch (zie afb.). Eigenlijk is het vreemd dat het in de jaren 1529-1533 niet méé geconfisqueerd is met het Johaniter klooster en de huizen aan de noord- en oostzijde van het fort. Heeft men om een of andere reden de regenten van het Weeshuis niet aangedurfd, zodat een „speerpunt“ in het kasteelcomplex kon blijven bestaan? Hoe dat ook zij, bij de belegering van 1576/1577 hebben de gebouwen van het gasthuis geweten waar ze lagen: na afloop waren ze

Fragment uit de vogelvlucht-kaart van Braun en Hogenberg uit ca. 1570 (Gemeentelijk Archief Utrecht, Topografische Atlas Ab 30)
 A: Hoofdburcht,
 B: Voorburch,
 C: St. Elisabeths Gasthuis of Weeshuis.
 (foto: Fotodienst Gemeente Utrecht)

zwaar beschadigd! Het was een van de redenen waarom het weeshuis in 1582 verplaatst werd naar het Regulierenklooster aan de Oude Gracht.

Naast de ruimtelijke verbinding was er een organisatorische band. Vredenburg fungeerde immers behalve als dwangburcht voor de stad ook als gevangenis voor de „provincie” (4). Misdadigers moesten evenwel terecht worden. De daarbij passende verhoren werden - zeker als ze met tortuur gepaard gingen - in de poort van het kasteel afgenomen, maar er waren buiten het slot ook ruimten voor gerechtelijke arbeid. In de volgende post komen beide plaatsen voor; „Betaelt den vier dienders van den procureur-generael . . . vuyt zaecke zij op Vredenborch met mijn heeren van den Raide geweest ende *aldaer* sekere gevangen voer mijn heeren voers. gebracht hebben om geëxamineert te worden; mitsgaders dat zij des snmiddags voer den hove alhier van Vredenborch gebracht hebben twee gevangen, oic om gehoert te worden, ende deselve *weder boven* geleijt hebben . . .” (5).

Waar zich de verhoorvertrekken buiten het kasteel bevinden, komen we te weten uit een acte van Karel V van 10 februari 1545, waarbij ingegaan wordt op een verzoek van de regenten van het Weeshuis: „Wij hebben ontfangen die oitmoedighe suplicatie van den regeerders van Sinte Elisabeth Gasthuijs binnen deser onser stadt van Utrecht, inhoudende dat de beste camereren, keldereren ofte cluijsen aen den gasthuijs wese,de, gebruikct worden bij onsen lieven ende ge-

trouwen die Stadthouder, d'eerste ende andere Raeden t' Utrecht, soe men daer die pleijtcamer, greffie, secreet ende vertreckamer houdt” (6). Er wordt bepaald dat de huur 20 £ 's jaars zal bedragen. Bovendien wordt goedgevonden dat 60 £ achterstallige huur vereffend wordt: het Hof zat er dus al drie jaar zonder dat er één penning huur betaald was (7). Vanaf 1545 is jaarlijks - via de rentmeester van de domeinen in Utrecht - 20 £ huur aan het Weeshuis betaald, in 1557 dus aan Jan Jacobs. van Leemput. Twintig jaar later zal zijn vrouw de Utrechtse geschiedenis in gaan als slopende furie.

T. J. Hoekstra

- (1) Rijksarchief Utrecht, *Rechterlijke Archieven*, 379-17, fo 114v.
- (2) J. G. Riphagen: *Een standbeeld voor Trijn van Leemput*. In: *Jaarboek Oud Utrecht* 1977, p. 85-112;
- (3) E. T. Suij: *Evert Zoudenbalch, domkanunnik te Utrecht in de tweede helft van de 15e eeuw*. In: *Jaarboek Oud Utrecht* 1977, p. 7-55.
- (4) Vredenburgse Varia 5. In: *Maandblad Oud Utrecht* 1977-10, p. 112.
- (5) Rijksarchief Utrecht, *Rechterlijke Archieven*, 379-17 fo 116v.
- (6) Gemeentelijk Archief Utrecht, *Bewaarde Archieven* II, 1029.
- (7) Vóór 1542 was het hof kennelijk op het kasteel zelf gevestigd: „Baert Schou, steenhouwer binnen Utrecht, . . . van zes haecxsteen, twee dienende ande gevangnisse ende vier in de greffe voor den Raedt *aldaer* (=starcke Vredenborch)”. *Rijksarchief Utrecht, Rechterlijke Archieven* 386-1, fo 21v, dd. 29-3-1532.